

Utdrag ur

VÄTE KYRKA GOTLAND VÅRD- OCH UNDERHÅLLSPLAN 2009

Ansvariga för vård- och underhållsplanen

Inför upprättandet av denna vård- och underhållsplan för Väte kyrka har kyrkan och kyrkogården besiktigats av undertecknad. Ansvariga för vård- och underhållsplanens olika delar anges här nedan.

(Namn inom parentes anger dock att i planen endast använts där angivet besiktningsprotokoll eller åtgärdsprogram, upprättat av resp. namngiven konsult.)

Kyrkobyggnad	Arkitekt Jan Utas
Elinstallationer och åskskydd	(Elingenjör Peter Ström)
Kyrkogårdsmur	Arkitekt Jan Utas
Kyrkogård	Arkitekt Jan Utas
Växtlighet på kyrkogården	Ej utsedd
Kalkmålningar	Ej utsedd
Stenarbeten	Ej utsedd
Inventarier av trä	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av metall	Antikvarie Rebecka Svensson
Inventarier av sten	Antikvarie Rebecka Svensson
Textilier	(Textilkonsultfirma Lotine)
Kyrkklocka/-or	(Ing. Ingvar Rohr)
Övriga inventarier	Antikvarie Rebecka Svensson

Källförteckning

Otryckta källor

Handlingar i Gotlands fornsals arkiv, Visby

Handlingar i Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.

Inventering av inventarierna i Väte kyrka 2002-06, utförd av Birgitta Lerberg m.fl.

Inventering av Väte kyrkogård, utförd 1996 av antikvarie Torsten Gislestam, Gotlands fornsal.

Program för utvändiga reparationsarbeten på Väte kyrka, upprättat 2000 av arkitekt Jan Utas, Visby.

Stolt, B., Väte kyrka, 1990.

Tryckta källor

Byggnadshyttan på Gotland 2005-2006, årsskrift, 2007.

Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989:II, Linköpings och Visby stift, 1990.

Lagerlöf, E., Svahnström, G., Gotlands kyrkor, 1991.

Rohr, I., Gotlands kyrkklockor och ringnings seder, 1985.

Strelow H. Nilsson, Cronica Guthilandorum, 1633.

Svahnström, G., Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.

Sveriges Kyrkor, Gotland band III, 1942.

Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.

Utas, J., Om gotländska valv: examensarbete i arkitekturens teori och historia Chalmers tekniska högskola, 1971.

Händelselista

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1050	Byggnadsår enligt Strelow.	SvK
s. 1100-tal	En romansk stenkyrka, förmodligen bestående av absidkor och långhus, byggdes på platsen. Av den är så gott som allt stenmaterial bevarat i den nuvarande kyrkans fasader (bl.a. två av portalerna, återanvända som långhusportal i N och som sakristiportal, båda med smidesbeslagna dörrblad bevarade, ett tympanon och två fönsternischer och betydande delar av en rundbågsfris med jaktscener; SvK som anger byggnadstiden till "1100-talets mitt").	GK, SvK
	Stenhuggarmärken.	GK
	Byggmästare troligen "Byzantios" med biträde av Sigraf. Dopfunten av "Byzantios" (SvK anger tillkomsttiden till "omkr. 1145").	SvK, GK
o. 1200	Triumfkrucifixet (av mästaren till "Viklau-madonnan"; SvK anger "1100-talets mitt").	GK, SvK
1294	Gravsten i korgolvet över Olof Örter. Gravsten i korgolvet över Botulf Västerväte.	SvK
s. 1200-tal	Sakramentsskåp (tabernakel) av trä och S:t Olofs-skulptur, den senare av "Vätemästaren", båda nu i SHM.	SvK
o. 1300	Det nuvarande koret och sakristian byggdes. Valvmålningen i koret och målningarna runt muröppningarna samt väggskåpet tillkom (SvK som anger "omkr. 1265", VK anger "I slutet av 1200-talet", GKM "o. 1260").	GK, SvK, VK, GKM
1312	Gravsten i korgolvet över Botvard(us) från Isome.	SvK, GK
1321	Gravsten i långhusets golv.	SvK
1326	Gravsten i korgolvet över Ruthensis, den dåvarande kyrkoherden Sigfrids moder.	SvK
o. 1350	Det nuvarande långhuset byggdes av anonymmästaren "Egypticus".	GK, SvK, VK
	Den ornamentala målningen med invigningskorsen på N långhusmuren samt längdsnittet genom kyrkan på S korväggen tillkom. Rank- och bladornament från "1300-talets senare del".	GKM
	Korskrank (?) av trä varav en dubbelsidigt bemålad bräda bevarats (nu i SHM; SvK som anger "omkr. 1330").	SvK
Medeltid	Långbänk av trä och ljuskrona av järn med runinskrift, båda nu i SHM. Gravsten i korgolvet med runinskrift. Gravsten i korgolvet över hustrun Gertrud i Mölner. Gravsten på kyrkogården med ringkors.	SvK

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
o 1400	Gravsten i korgolvet utan inskrift.	SvK
t. 1400-tal	Träskulptur i skåp av trä, föreställande Anna själv tredje, nu i SHM.	SvK
o. 1450	Kalkmålningar (apostlar, S:t Kristoffer) på långhusets och korets N väggar (SvK anger ”omkr. 1430-60”). Av ”Passionsmästaren”. Tabernakel av ek, nu i SHM (SvK anger tillkomsttiden till ”omkr. 1430-50”).	GK, SvK
1470-80	Passionsfris på långhusets N vägg av ”Mästaren från 1520”.	SvK, GKM
1686	Dopfuntslocket (troligen).	GF
1689	Altarringen.	SvK, VK
1694	Predikstol.	VK
1699	Altaruppsatsen av sandsten.	SvK
1700	Altaruppsatsen målades av Christian Lorentz Numens.	GKS
1739	Dopfunten målades av Nils Sahlin.	GKS
1752	Nummertavlan av Johan Hernell.	GK
1775	Läktare.	SvK, VK
1778	Läktaren målades av Johan Weller.	SvK
1781	Predikstolen kompletterades med bl.a. baldakin. Kontursågade bilder av Maria och Johannes tillverkades och målades av Johan Weller samt sattes (troligen) upp tillsammans med triumfkrucifixet på trabes i triumfbågen.	SvK GK
	Draperimålningar i koret och långhuset (?).	GF
1782	Predikstolen målades av Johan Niklas Weller (anger 1781). Läktaren och bänkkvarteren målades av Weller. Samme man tillverkade och målade de siluettsågade sidofigurerna (Maria och Johannes) till triumfkrucifixet.	GK, VK, SvK SvK, GKS
1780-talet	Altaruppsatsen målades om av Johan Niklas Weller.	GKS, VK
1700-talet	Bänkinredningen. I Nordiska Museet finns en bänkgavel med apostlafilgurerna.	GK, SvK
1802	Kor- och S långhusportalens dörrblad brädkläddes.	SvK
1827	Årtal på takstol över långhuset.	GF
1828	Sockenmagasinet byggdes.	SvK
1829	Ritning till tornförändring (nytt västtorn) av J. C. Serén.	SvK, BH
1831	Lades sakristians tak och vindsgolv med bräder av ek.	GF
1832	Ritning till fyrkantig takryttare av J. C. Serén.	SvK, BH

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1833	En förfallen, troligen medeltida takryttare tog ned och ersattes med en ny efter ritning av J. C. Sirén och byggd av tornbyggare Lindström.	SvK, VK
1842	En liklucka byggdes i N kyrkogårdsmuren.	SvK
1844	Kyrkklockan omgjuten.	SvK
1848	Koret takkonstruktion sänktes (troligen) och taket täcktes med enkupigt tegel.	SvK
1848	Årtal på takstol över koret.	GF
1849	Årtal på takstol över sakristia.	GF
1857	Orgel med fasad efter ritning av Ludvig Hedin (VK anger att orgeln tillkom 1858 och BH anger 1856). L. M. Holmbäcks arkiv anger att orgeln byggdes 1860 av O. Lindquist, Visby.	SvK, VK, GF, BH
1858	Läktaren förändrades om målades om.	SvK
1862	Den medeltida ljuskronan av järn inköptes av SHM. Ny mässingskrona i långhuset. Bänkar och predikstol målades av N. J. Jakobsson.	VK Inskr.
1866	Ritning till tornförändring (nytt västtorn) av A. W. Lundberg.	ATA, SvK, BH
1895	Faltaket på långhuset byttes mot spån.	SvK
1898	En ny mässingskrona i långhuset.	VK
1909	Samtliga kolonetter i S långhusportalen nygjordes.	SvK
1912	Takryttaren skadades av ett åsknedslag (den 12/8; beskr. till foto i kyrkan).	GF
1914	Utvändig restaurering: Takryttaren i sin nuvarande form tillkom (ändrades från fyrkantig till åttkantig, byggmästare Nils Pettersson, Visby). Korets S takfall täcktes med trekupigt tegel. Värmekamin med skorsten.	GK, SvK, VK, BH SvK
1924	Uppfyllnad av kyrkogården.	ATA
1927-28	Restaurering efter förslag av arkitekt Sven Brandel, Stockholm: De medeltida kalkmålningarna togs fram konservator C. W. Pettersson, Stocksund. Sakristian kalkades invändigt, sentida bemålning på altarringen och dopfunten togs bort, ommålning av orgel och orgelläktare. Triumfkrucifixet, altaruppsatsen och predikstolen konserverades av konservator Alfred Nilsson, Stockholm och placerades på en trabes i triumfbågen.	SvK, GF ATA SvK, VK, GF
1927-28	Dopfunten flyttades från korets SV hörn till långhusets V	ATA

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
	del.	
	Bänkinredningen ”moderniserades” och målades i rödbrunt och blått, portbladet i den N långhusportalen återinsattes, värmeledning med pannrum under sakristian installerades, grundmurarna till den romanska kyrkans långhus undersöktes.	GF, SvK
	Ny mässingskrona i koret.	VK
	Kyrkogården utvidgades.	SvK
	Rengöring av portalernas omfattningar.	GF
1933	Kyrkklockan omgjuten av K G Bergholtz & Co, Stockholm.	SvK, GKR
1949	Fortsatt uppfyllnad av en del av kyrkogården.	ATA
1950	Kalvariegruppen från 1781 togs ned från trabes i triumfbågen.	GK
	Ny uppfyllnad av kyrkogården.	ATA
1951	Sockenmagasinet revs och en ny bod uppfördes på kyrkogården.	GF
1954	Utbyte av spåntaket på långhuset och tegeltaket på koret mot faltak med undertak av härdade träfiberskivor efter förslag av ing. Gunnar Hörnfeldt, Visby.	GF
	Åskskyddsanläggning.	ATA
1956	Restaurering efter förslag av arkitekt Nils Arne Rosén, Stockholm:	GK
	Läktaren revs.	VK
	Trabes med de kontursågade figurerna avlägsnades och triumfkrucifixet hängdes i kedjor. Predikstolen byggdes om (korgen minskades och barriär och dörr togs bort och ny, provisorisk trappa anordnades), de två Ö bänkarna togs bort.	GF
	Ny orgel av Werner Bosch, Kassel.	VK
	Kalkmålningarna rengjordes och draperimålningarna kring altaret och i långhusets SÖ hörn kalkades över.	GF
	Triumfkrucifixet konserverades av konservator Erik Olsson, Sanda.	VK, GF
	Värmeledningen renoverades med nytt pannrum i uthus på kyrkogården, elektrisk belysning. Igensättning av N långhusportalen invändigt. (Långhusportalens tröskel stympad mellan 1955 och 1977 enl. foton i GF:s arkiv.)	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
1965	Restaurering efter förslag av länsarkitekt Olle Karth, Visby: Predikstolen flyttades från det S sidoaltaret till långhusets NÖ hörn och försågs med en ny trappa, kopierad efter den äldre, samt uppsattes den gamla dörren till predikstolstrappan. Kopia av S:t Olofs-bilden i SHM förfärdigades av skulptör Bertil Nyström, Slite.	GK VK, GF VK
1966	Ny klockbock samt stege och ”balkong” till vindsuppgången.	GF
1967	Den lilla kyrkklockan göts av Gösta Bergholtz, Sigtuna.	GKR
1968	En ny, andra kyrkklocka tillkom.	VK
1970	Utredning om sprickbildning i korets SÖ hörn av ingenjör Gunnar Hammarlund, Göteborg.	GF
1972	Brädgolvet i koret ersattes med kalksten (?).	GF
1974	En tympanonsten från kärnkyrkan, inmurad i korets V gavelröste, togs ut och deponerades i Gotlands fornsal.	VK, ATA
1977	El-ringning.	GKR
1985	Yttertak och portblad målades med svart täckfärg.	GF
1986	Altaret murades om, två bildstenar av äldre typ togs upp ur korgolvet (VK anger felaktigt 1966). Portbladet i N långhusportalen rengjordes från täckfärg och tjärades.	VK GF
1987	Ny mässingskrona i långhuset.	VK
1988	Arkeologisk undersökning i kyrkan, varvid grundmurarna till den romanska stenkyrkan påträffades. Tympanonstenen från kärnkyrka sattes upp i långhuset.	GK VK
1989	Kalvariegruppen från 1781 sattes upp på långhusets N vägg.	VK
1990	Den S långhusportalen (inkl angränsande fasadreliefer), N långhusportalen, korportalen samt de två romanska fönsteromfattningarna i långhusets S och Ö fasader konserverades (konservator Charlotta Bylund, RAÄ).	GF
1992	En fri rekonstruktion av den medeltida ljuskronan (SHM) av järn tillverkades av Nico Caspers, hängdes upp i långhusets NV valv.	GF
1998	Triumfkrucifixet konserverades av konservator Hans-Peter Hedlund, RAÄ.	GF
2000	Upprättade Stenkultur i Stockholm AB konserveringsförslag för fyra gravvårdar och en tumba.	GF

ÅR	BYGGNADSDEL ETC.:	REF.
2002-03	Utvändig restaurering efter förslag av arkitekt Jan Utas, Visby, entreprenör Byggnadshyttan:	GF
	<p>Takryttarens konstruktion och panel byttes ut i stor omfattning, även spirstocken byttes. Ljudgluggarnas solbänkar täcktes med falar. Klockdäckets panel byttes och plåtbetäckningen byttes mot papp, den försänkta rännan sattes igen och fall mot utkastaren ordandes. Inspektionsplattform byggdes vid el-motorerna till klockringningen. Korets och sakristians tak försågs med hängränna samt utkastare. Korets och långhusets S takfall lades om samt sakristians båda takfall. Skadat virke byttes i takens konstruktioner (kor, långhus och sakristia). De N och Ö fasaderna putsades om, den V fasaden putslagades. Rebeca Kettunen, stenkonservator, konserverade masverken, och fönsterposterna i de S öppningarna samt delar av långhusportalen. Sockeln rengjordes och fogarna kompletterades. Trampstenen utanför den S långhusportalen höjdes, marknivån höjdes med grus för att undvika vattensamlingar intill kyrkan. Ny dörr/lucka i långhusets V gavel. Blyinfattade glas i kor (Ö och S), långhus (S och V) reparerades. Sakristivindens öppning försågs med i muravsatsen en kalkstensskiva. Korets dörrblad justerades och det äldre låset i sakristidörren justerades. Åskskyddet kompletterades. Skorstenen fogades och tätades för fåglar samt försågs med ett insatsrör. Inspektionsbryggor, stegar och vilplan monterades på vindarna. Belysningen kompletterades och justerades, samt belysning på kyrkogården.</p>	
2003	Upprättade Stenkultur i Stockholm AB konserveringsförslag för två(?) gravtumbor.	GF
	Konserverade Maria Ihrsén, Byggnadshyttan en ljuskrona av trä.	GF
	Fick församlingen tillstånd att fälla träd på kyrkogården.	GF
o. 2004	Byttes högtalaresystem ut mot pelaretyp.	GF
2007-08	Minneslunden anlades.	GF

Förkortningar:

ATA	Riksantikvarieämbetets arkiv, Stockholm.
BH	Byggnadshyttan på Gotland 2005-2006, årsskrift, 2007.
GF	Gotlands fornsals arkiv
GK	Lagerlöf, E., och Svahnström, G., Gotlands kyrkor. En vägledning, 1991.
GKM	Söderberg, B. G., Gotländska kalkmålningar 1200-1400, 1971.
GKR	Rohr, I., Gotlands Kyrkklockor och Ringningsseder, 1985.
GKS	Svahnström, G., och Svahnström, K., Måleri på Gotland 1530-1830, 1989.
ISO	Johansson, T. (red.), Inventarium över svenska orglar 1989: II, Linköping och Visby stift, 1990.
o. h. h.	och hans hustru
Inskr.	inskrift i kyrkan
kh	kyrkoherde
Muntl.	Muntlig uppgift från församlingen.
o.	omkring
s.	sent
SHM	Statens Historiska Museum
SvK	Sveriges Kyrkor, Gotland bd III, 1942.
t.	tidigt
VK	Bengt Stolt, Väte kyrka, 1990.